

prof. dr. Janko Ferk

Sodnik(i) v Kafkovem *Procesu*

Naravno je, da ima v romanu *Proces* sodnik pomembno vlogo, zato je treba najprej – še preden se posvetimo navedkom – osvetliti nekaj točk njegove slike. Ugotovimo lahko, da je Kafka gotovo imel konkretno predstavo o sodniški službi, še zlasti zato, ker je leto dni opravljal prakso na sodišču in se je v tem času osebno soočil s tem klasičnim pravnim poklicem. Pozneje je bil s sodiščem povezan zaradi svojega dela pri Delavski nezgodni zavarovalnici (Arbeiter-Unfall-Versicherungs-Anstalt).

V pravnoteoretični literaturi se posebno poudarja sodnikova nevtralnost, torej neudeležnost in nevmešavanje oziroma neodvisnost. O tem meni Zippelius: “K bistvenim varovalkam pametnega odločanja in s tem k najpomembnejšim načelom postopkovne pravičnosti sodi, da se odločitve sprejemajo v največji možni distanci do interesnih konfliktov, o katerih je treba odločati.”¹ Dreier meni, da je sodnikova služba, “da odloča o primerih po veljavnem pravu in metodično pravilno ter tako utemeljuje svoje odločitve, da so sprejemljive tako za prizadete kakor za zainteresirano javnost.”² Če je odločitev “utemeljena pravno, in ne le moralno”³, je sprejemljiva.

Za postopek je odločilna sodnikova distanca do dogajanja v postopku. Primerjalno navedimo, da na primer v angleškem kazenskem postopku

¹ Reinhold Zippelius, *Rechtsphilosophie*. München 1989, 235 sl.

² Dreier, *Recht-Staat-Vernunft*. Studien zur Rechtstheorie 2, 114.

³ Dreier, *Recht-Staat-Vernunft*. Studien zur Rechtstheorie 2, 114.

Dr. Janko Ferk (Škocijan na Koroškem, 1958), mag. in dr. iur., je sodnik deželnega sodišča v Celovcu, pisatelj ter profesor na Univerzi v Celovcu. Za svoja literarna in znanstvena dela je prejel več nagrad. Med njegovimi leposlovnimi deli zadnjega desetletja je treba omeniti pesniško zbirko *Psalmi in cikli* (Dunaj: Založba Atelier, 2001), zbirko esejev *Gutgeheißenes und Quergeschriebenes* (Celovec: Mohorjeva založba, 2003) ter zbirko novel *Eine forensische Trilogie* – Forenzična trilogija (Dunaj: Edition Atelier, 2010). Je pobudnik leksikona o koroški slovenski literaturi in digitalnega leksikona www.slolit.at.

prevladuje velika distanca, sodnik ima tu nekakšen nevtralen položaj razsodnika. V avstrijskem in nemškem kazenskem postopku pa po vložitvi obtožbe preide obvladovanje procesa na sodnika oziroma – bolje in natančneje izraženo – na sodišče. Zelo pomembno se mi zdi načelo, ki določa, da se mora sodišče prepričati o verodostojnosti priznanja, celo če obtoženec dejanje prizna. Sodnikova dolžnost je, da razišče materialno resnico. (Zakon o kazenskem postopku, § 232, odst. 2, 254, 302, 488 št. 4, 447, odst. 1 in 452, odst. 1.⁴)

Pravnoteoretična nadgradnja sodniške neodvisnosti je načelo poštenega in pravnega (“fair”) postopka. V zvezi s poštenim in pravilnim postopkom je treba obdelati dve vprašanji, namreč vprašanje enakosti orožja in vprašanje javnosti. V pravilnem in poštenem postopku ima vsak prizadeti možnost, da prikaže svoja dejstva in v zvezi z njimi razloži pravno stališče. Možno večjo šibkost enega od udeležencev postopka izravna država s tem, da poskrbi, da potrebni dobi pravno pomoč, s tem da v Zakonu o kazenskem postopku, § 41, odst. 2 (za mladoletnike: Zakon o mladinskih sodiščih, § 39, odst. 1) ustvari zakonski okvir zagovorništvu po uradni dolžnosti.

Pri javnosti postopka gre za poseben primer zapovedi javnosti, ki v demokraciji načelno velja za državno oziroma oblastveno ravnanje; sodnik postane v svoji funkciji dejaven kot državni organ. Zakonsko je to danes v Avstriji urejeno v čl. 90 Zveznega ustavnega zakona, pri čemer odst. 1 določa, da so obravnave v civilnih in v kazenskih pravnih zadevah pred razsojajočim sodiščem ustne in javne. Izjeme določa zakon. Odst. 2 omenjenega zakonskega člena uzakonja, da v kazenskem postopku velja postopek na osnovi obtožbe.

Zippelius to takole povzame: “Nadziranju nepristranskega, poštenega in pravnega, glede orožja enakovrednega vodenja procesa in sojenja služi javnost postopka, natančneje: javnost ustne obravnave pred razsojajočim sodiščem in razglasitev sodbe. [...] To načelo vsebuje povabilo vsakemu, da se sam prepriča, da je vse pravilno potekalo.”⁵ Hkrati je treba načelo javnosti izoblikovati tako, da se udeležba javnosti usmeri v čim bolj racionalne, in ne v čustvene okvire.

O veljavnem avstrijskem pravnem položaju glede sodniške službe naj navedemo, da ga urejajo čl. 86 sl. Zveznega ustavnega zakona. “Kot glavni organ sodnosti čl. 86 sl. Zveznega ustavnega zakona poudarjajo ‘sodnika’. Pri ‘sodniku’ v tukaj pomembnem pomenu ne gre za funkcijo, temveč za nosilce dejavnosti s posebnim pravnim položajem, ki so določeni za to,

---

⁴ Če ni drugače navedeno, so citirani avstrijski zakoni.

⁵ Zippelius, Rechtsphilosophie, 238.

da delujejo v okviru sodnosti. Ustava natančneje ureja pravni položaj teh nosilcev dejavnosti zaradi pomena njihove funkcije.”⁶

Čl. 87, odst. 1 Zveznega ustavnega zakona določa, da so sodniki pri opravljanju svoje sodniške službe neodvisni. Kot sodnike je pri tem treba razumeti osebe, ki so po predhodnem čl. 86 Zveznega ustavnega zakona imenovane za sodnike. “Neodvisnost pomeni, da sodniku kot izvajalcu dejavnosti ni mogoče dajati navodil, kot so v čl. 20 Zveznega ustavnega zakona predvidena za nosilce dejavnosti v upravi, in sicer niti individualnih, niti splošnih, niti konkretnih, niti abstraktnih navodil. (Poskusi) ‘Navodil’ so absolutno nični in zato nepomembni.”⁷

Pod neodstavljljivostjo in nepremestljivostjo sodnikov, ki sta predvideni za zavarovanje njihove neodvisnosti, razumemo ureditev, “da smejo biti sodniki – razen trajne upokojitve, ko dosežejo zakonsko določeno starostno mejo (čl. 88, odst. 1 Zveznega ustavnega zakona) – samo v primerih in oblikah, ki jih predpisuje zakon, in na osnovi oblične sodniške razsodbe odstavljene iz svoje službe ali proti svoji volji premeščeni na drugo mesto ali upokojeni (čl. 88, odst. 2 Zveznega ustavnega zakona).”⁸ Pravno načelo neodvisnosti, neodstavljljivosti in nepremestljivosti je bilo izoblikovano že v času Kafkovega življenja. Ko Kafka literarno riše sodnike, pa to premiso manj upošteva, bolj osvetljuje njihovo vlogo.

Pravosodna oblast, ki izvaja nadzor v obliki ustavnih sodišč, sama ne more biti “odvisna od nadzorovanih organov”⁹, kakor pravi Grimm, in nadaljuje: “Ta predpostavka se je izrazila v načelu sodnikove neodvisnosti. Pri tem neodvisnost ni pomenila svobode odločanja, ampak izključno vezanost na zakon, ki ga je prav tako ščitila pred političnimi vplivanji, kot ga je ovirala pri lastnih političnih odločitvah.”¹⁰ Poleg tega je treba izhajati iz neobhodne zapovedi, da je treba “soditi ne glede na to, za koga gre, s čimer je splošnost zakona našla ustreznico tudi na ravni uporabe prava in nadzora.”¹¹

Grimm popolnoma pravilno ugotavlja, da je “ranljivo mesto sodniške neodvisnosti izbira osebja.”¹² Za ustavne sodnike predvidi tri možnosti postopka imenovanja, in sicer splošne volitve ter volitve v parlamentu ali v vladi.

Po veljavnem pravnem položaju je avstrijski sodnik po § 57, odst. 1 Zakona o sodniški službi “zavezan k zvestobi ter mora neomajno upoštevati

---

⁶ Walter – Mayer, Bundesverfassungsrecht⁶, robna št. 769.

⁷ Walter – Mayer, Bundesverfassungsrecht⁶, robna št. 770.

⁸ Walter – Mayer, Bundesverfassungsrecht⁶, robna št. 771.

⁹ Dieter Grimm, Die Zukunft der Verfassung, Frankfurt a. M. 1991, 164.

¹⁰ Grimm, Die Zukunft der Verfassung, 164 sl.

¹¹ Grimm, Die Zukunft der Verfassung, 165.

¹² Grimm, Die Zukunft der Verfassung, 285.

ustavo in vse druge zakone”. Za to se obveže z “zaprisego ob nastopu sodniške službe”, ki se po § 29, odst. 1 Zakona o sodniški službi glasi: “Prisegam, da bom neomajno upošteval ustavo in zakone Republike Avstrije in da bom vse svoje moči postavil v službo Republike Avstrije.” Dodatek verskega zagotovila “ni predviden niti pri slovesni izjavi sodniških pripravnikov niti pri zaprilegi ob nastopu sodniške službe.”¹³

Veljavna sodniška zaprisega v Zvezni republiki Nemčiji med drugim določa, da mora sodnik “služiti le resnici in pravičnosti”¹⁴. V avstrijskem zakonu ni nobenega enakega ali podobnega določila. Tesno prepletенost oziroma neločljivost resnice in pravičnosti poudarja tudi (nemško) Zvezno sodišče v odločbi z dne 17. oktobra 1983, ko razsodi, da je pomen sodnega ugotavljanja resnice v “zagotovitvi pravičnosti”¹⁵. Pri dolžnostih avstrijskega sodnika je poudarek nedvomno na “neomajnem upoštevanju avstrijskega pravnega reda”¹⁶, kakor predpisuje zakon. O pravičnosti pa govorim, ker je Kafka menil, da je ni.

V Avstriji se je Tomandl kritično in nazorno ukvarjal z “vlogo sodnikov”¹⁷. Tomandl ne sprašuje le retorično, ali smejo sodniki res samo izvrševati zakonske ukaze ali smejo popravljati zakone. Poudarjeno bi lahko tu vprašali, ali ni teh vprašanj postavil že Kafka.

Odgovor najdemo pri Coingu, ki meni, da je sodniku naložena trojna naloga. Odločati mora o vsakem zahtevku, ki ga pred njim uveljavljajo. Ne more – kakor so to lahko naredili rimski porotniki v klasični dobi – odkloniti, da bi izrekel sodbo, češ da ne najde zakonske norme. Coing pravi: “Sodnik je po drugi strani podvržen zakonu; torej naj odloča o tožbah, ki jih prinesejo predenj, na osnovi zakona. Končno ga njegova zaprisega obvezuje, da ne sodi le na osnovi zakona, ampak tudi primerno in pravično.”¹⁸ Njegovo delo stoji pod geslom, ki je vklesano na stavbi Vrhovnega sodišča Združenih držav Amerike: “Equal justice under law” (“Enaka pravičnost pod pravom”).

Pred obravnavanjem Kafkove sodnikove podobe velja še nekaj reči o teoriji vlog in o vedenju pri odločanju, o čemer so na razpolago rezultati raziskav nemških znanstvenikov. Analizirali so interakcijsko strukturo ter pri tem odkrili dva sloga vodenja obravnave, avtoritarno in liberalno. Oba sloga predstavljata določen oblastni mehanizem in od njiju so odvisne možnosti sodelovanja udeležencev.

---

¹³ Erwin Faseth – Ernst Markel, Richterdienstgesetz mit Nebengesetzen und sonstigen dienst- und standesrechtlichen Vorschriften, Wien 1995, 34.

¹⁴ § 38 Nemškega sodniškega zakona v besedilu z dne 19. aprila 1972 (BGBl. I, str. 713).

¹⁵ GrSSt 1/83.

¹⁶ Faseth – Markel, Richterdienstgesetz mit Nebengesetzen und sonstigen dienst- und standesrechtlichen Vorschriften, 106.

¹⁷ Theodor Tomandl, Rechtsstaat Österreich (1997), 142 sl.

¹⁸ Helmut Coing, Grundzüge der Rechtsphilosophie, Berlin-New York 1985, 340.

Schneider in Schroth sta pri empiričnem raziskovanju prišla do naslednjega rezultata: avtoritarni slog je pogostejši “pri sodniku posamezniku, pri pasivnosti obtoženca, pri pomanjkljivi govorni spretnosti itn.”¹⁹. Liberalni slog pa nasprotno najdemo “v kolegijskih sodiščih, pri malo pričah, pri obtoženčevi pripravljenosti na sodelovanje in govorni spretnosti. Dialoški momenti v sodnem postopku so bili najdeni, če sploh, v pritožbenih instancah.”²⁰

Tudi za Kafkov *Proces* lahko enoznačno ugotovimo, da goji sodnik posameznik avtoritaren slog, pri tem je Josef K. tako rekoč prisiljen v pasivnost, ker “dialoški momenti” ne morejo nastopiti, zlasti ker je instanca zanj dejansko nedosegljiva.

V primerjavi z vlogo odvetnika lahko ugotovimo, da se K. z odvetnikom osebno družijo, sodniki pa imajo zanj neko zelo oddaljeno mesto, kar pravzaprav ponazarja situacijo.

Determinante, ki stukturno pogojujejo neko sodnikovo odločitev, odkriva “teorija vlog”. Schneider in Schroth trdita, da “pred nosilca sodnikove vloge vsak dan na sodišču prinašajo pričakovanja. Sodnik ponotranji pričakovanja vloge. Lautmann²¹ je predložil koncept, usmerjen v odločanje, ki označuje sodniško vedenje v skladu z vlogo. Pri tem je pokazal zlasti, kako na sodnika vpliva socialno okolje (kolegi, družba).”²²

Argumentacija in odločanje sta bistveni značilnosti sodniškega ravnanja. Pred konkretno odločitvijo je argumentacija, odločitev samo je treba utemeljiti, in sicer z jezikovnimi sredstvi. Potem je vprašljivo, v čem je pravilnost neke odločitve, ali naj bo odvisna le od norm ali tudi od premišljenega razumevanja ravnanja. Premišljeno razumevanje ravnanja bo vedno pomembno takrat, kadar se dejanja, o katerih je treba soditi, postavijo v sobesedilo ciljev in kognitivnih prvin. Naklep kot obliko notranje udeležbe v kazenskoprnem smislu bo mogoče dojeti le kot premišljeno razumevanje ravnanja. Sodnik naklepa nekega storilca nikoli ne bo mogel videti, temveč ga bo moral ugotoviti na osnovi pravil pripisovanja.

Schneider in Schroth imata za empirično dokazano, “da se že v zgodnji stopnji postopka odločanja izoblikuje odločitev, ki ima večjo težnjo, da se ohrani, kakor da se vnovič spremeni.”²³ Ta težnja vpliva tudi na iskanje soglasnih informacij, ki je močnejše kakor iskanje nasprotnih informacij.

¹⁹ Jochen Schneider und Ulrich Schroth, *Sichtweisen juristischer Normanwendung: Determination, Argumentation und Entscheidung*. V: *Einführung in Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart*, ur. Arthur Kaufmann in Wilfried Hassemer, Heidelberg 1989, 425.

²⁰ Schneider – Schroth, *Sichtweisen juristischer Normanwendung*, 425.

²¹ Rüdiger Lautmann, *Rolle und Entscheidung des Richters – Ein soziologischer Problemkatalog*. V: *Jahrbuch für Rechtssoziologie und Rechtstheorie* 1, 381 sl.

²² Schneider – Schroth, *Sichtweisen juristischer Normanwendung*, 427.

²³ Schneider – Schroth, *Sichtweisen juristischer Normanwendung*, 449.

Pri branju romana *Proces* se ta teza vedno bolj utrjuje, zlasti ker Josef K. od začetka velja za krivega in se ta izrek krivde, ki pravzaprav ni sodno odločen, tudi konča s smrtjo obdolženca. Za K. že od začetka ni nobenega izhoda iz "krivdne" ujetosti. Sledijo le njegovi večkratni, vendar neuspešni poskusi, da bi razumel in obvladal resničnost. Pfaff celo meni, da K. ne more uiti, ker mu sodniki kot obtožencu "pravzaprav ne sodijo"²⁴, ampak ga "lovijo"²⁵. Leni, negovalka odvetnika Hulda, to izrazi še bolj nazorno in še bolj plastično, ko K. o njegovih sodnikih pravi: "Gonijo te."²⁶

Judovsko-krščansko pravno mišljenje je zaznamovano s starim dualizmom, "po katerem je vsak grešnik dvojno kaznovan".²⁷ Kafka pripada tej sliki sveta, zato je razumljivo, da preverimo njegov pravno-filozofski zasnutek na tej osnovi. Pri tej dvojnosti je tostranska sodna oblast sicer osvetljena, onstranska pa ostane v bistvu nespoznavna, je "bolj retoričen obrazec kakor literarna podoba".²⁸

V zgodnjih Kafkovih delih so trije navedki za opazno razlikovanje pojma sodnika. Navajam mesti iz dveh pisem, ki sta nastali konec leta 1912 oziroma v začetku leta 1913, ter stavek iz romana *Amerika*, ki je nastal proti koncu leta 1912.

"Kmalu si bom naložil toliko krivde nasproti Tebi, da me bodo zaradi nje tudi že človeški sodniki imeli za Tvojega dolžnika, kar sem že dolgo pred višjimi sodniki."²⁹

"Dalo se je sicer morda še domnevati, da bo soočenje kurjača in Šubala gotovo imelo tudi pred ljudmi učinek, ki mu gre pred višjo oblastjo [...]."³⁰

"Razumi vendar in si vtisni v spomin, da Ti moram biti hvaležen za vse, kar mi daješ, in da je ljubeča beseda, ki mi jo nameniš, tako zame kot pred nekim višjim sodnikom vredna več kakor cel kup mojih pisem."³¹

V zgornjih navedkih je "človeški" sodnik "soočen"³² z neko "višjo" oblastjo. Človeške instance ni težko ugotoviti, naslednjo, namreč "višje

---

²⁴ Peter Pfaff, *Was kann man wissen? V: Frank Schirrmacher, Verteidigung der Schrift*, Frankfurt a. M. 1987, 125.

²⁵ Pfaff, *Was kann man wissen?*, 125.

²⁶ Kafka, *Der Proceß*, 195.

²⁷ Abraham, *Der verhörte Held*, 77.

²⁸ Abraham, *Der verhörte Held*, 77.

²⁹ Kafka, *Briefe an Felice*, 114.

³⁰ Kafka, *Amerika*, 18.

³¹ Kafka, *Briefe an Felice*, 319.

³² Abraham, *Der verhörte Held*, 77.

sodnike”, pa je teže prepoznati. Izrecno nasprotje “človeški – višji”³³ določa onstransko sodno oblast, kar pomeni, da se mora krivec zagovarjati “pred posvetno *in* onstransko (božjo) sodno oblastjo”.³⁴ Za določitev onstranske sodne oblasti uporablja Kafka primernik “višji”, vendar instance ne označuje kot najvišjo. Pisatelj se ustraši, da bi najvišje dobro tudi označil kot tako. Na to literarno zadržanost naletimo v več delih. V vseh treh romanih, v *Ameriki*, *Procesu* in *Gradu*, so junaki soočeni z birokratsko hierarhijo, ki sicer postane spoznavna v spodnjih instancah, zadnja pa ostane tako rekoč v nespoznavnem. Junaki vedo, da obstaja še ena višja oziroma najvišja instance, vendar se s to osebno ne soočijo.

Kafkov Bog je odsoten, predoči se vedno le takrat, ko se lahko prikaže tako rekoč grafično, kot na primer grški bog Pozejdon ob pisalni mizi na morskem dnu³⁵. Ugotovimo lahko, da Kafka Boga pokliče v navzočnost le takrat, ko ga lahko prikaže kot “sodno oblast”³⁶. Druge možnosti prikazovanja, na primer kot ljubečega Boga, so Kafki vsaj literarno tuje.

Kafka ustvari tudi obrnitev položaja sodne oblasti, ki je opisana v *Procesu*. Opiše situacijo, v kateri sodniki postanejo obtoženci. Zaradi absurdnosti tega procesa ne more priti do sodbe: “Veliko poslušalcev je prisotnih, na treh straneh dvorane, le sodniška klop je prazna, našli niso nobenih sodnikov, sodniki se gnetejo na ozkem prostoru, kjer drugače stoji obtoženec, in se skušajo zagovarjati pred prazno sodniško klopjo.”³⁷ Absurdnost opisane situacije se kaže tudi s smrtno obsodbo *Procesa*; obtoženec je obsojen, čeprav ni krivde.

Pravzaprav Kafkova sodniška podoba ni zelo ugodna: Josef K. in slikar Titorelli označujeta sodnike med drugim za podkupljive³⁸. Kafka pokaže tudi njihovo nečimrnost, saj se da še najmanjši preiskovalni sodnik naslikati “kakor kak predsednik sodišča”.³⁹

Pripomnimo, da je Kafka svoje slavno *Pismo očetu* napisal po “strukturnem modelu *sodnik-obtoženec*”⁴⁰. V postopku očesin je bil prvi sodnik, v literarnem spopadu pa napiše sin “sodbo”, v najboljšem primeru “obtožbo”, in vsekakor ne sodi sodnik *Pisma* sinu, temveč obratno.

Opozoriti je še treba, da Kafka sodnikov največkrat ne prikazuje kot posameznike, kakor v omenjenem *Pismu očetu*, temveč kot “hierarhično

³³ Abraham, Der verhörte Held, 77.

³⁴ Abraham, Der verhörte Held, 77.

³⁵ Kafka, Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande und andere Prosa aus dem Nachlaß, 73 sl.

³⁶ Abraham, Der verhörte Held, 78.

³⁷ Kafka, Der Proceß, 267.

³⁸ Prim. Kafka, Der Proceß, 55 in 145.

³⁹ Kafka, Der Proceß, 140.

⁴⁰ Abraham, Der verhörte Held, 79.

urejeno množico”⁴¹. To kaže tudi mesto iz *Priprav na podeželsko svatbo*: “Ima veliko sodnikov, so kakor jata ptic, ki sedi na drevesu. Njihovi glasovi se mešajo vsevprek, vprašanj ranga in pristojnosti ni mogoče razvozlati, tudi mesta se neprestano menjajo.”⁴² Kakor že v podobi s prazno sodniško kloprojo, tudi v podobi ptičev ni pričakovati sodbe, čeprav gre pri slednji za jato sodnikov. Veliko število sodnikov in “zmedenost meja njihovih pristojnosti”⁴³ ovirata judikaturu.

Glede Kafkovega niansiranja besede *sodnik* je treba še ugotoviti, da je zanj sodnik le nekdo, ki ima oblast izreči sodbo. Poseben odtенок pojma sodnik je izražen v romanu *Grad*, ko Kafka piše, da grajska oblast “verjetno ne zna odpuščati, ampak samo soditi”⁴⁴. Kafka očitno meni, da je sodnik sposoben samo sojenja, ne pa odpuščanja, iz česar izhaja, da se sodniki s posamezniki ne morejo ukvarjati “drugače kakor s sojenjem in izrekanjem rozsodb”⁴⁵.

Ugotoviti je torej mogoče, da iz citiranih navedkov o motivu sodnika lahko prepoznamo Kafkovo težnjo, da sodnika in njegovo funkcijo vsaj kritizira. Kafka po eni strani piše o podkupljivosti, nečimrnosti in nesposobnosti, po drugi pa o nemožnosti izreka rozsodbe. Ta Kafkova težnja se tekom njegovega ustvarjanja krepi. V romanu *Amerika* izreče instanci še optimističen poziv, naj vzpostavi pravičnost, pozneje, v *Procesu*, nastopajo sodniki, ki svoje žrtve “uničujejo”⁴⁶. V delih, ki jih Kafka napiše še pozneje, v *Pismu očetu* in v *Gradu*, se sodbe načelno pobijajo. Kafka zavzema v tej fazi “odvetniško”⁴⁷ stališče.

Naj povem še, da se je Kafka ukvarjal z Nietzschejem. Opozoriti hočem na stične točke, in sicer na prav “presenetljivo bližino miselnih svetov, posameznih podob in formulacij določenih besedil”⁴⁸. Nietzsche meni: “Soditi pomeni biti krivičen. To velja tudi, ko posameznik sodi o samem sebi.”⁴⁹ Po Nietzscheju je sojenje pripisovanje odgovornosti, ki storilcu priznava svobodo odločanja, ki je morda ni imel. Kar pri Nietzscheju izhaja iz kritike pojma svobode volje, je pri Kafki rezultat vezanosti posameznika na njegovo posebnost. Skupno lahko rečemo, da Nietzschejev storilec *ne more* drugače hoteti in Kafkov storilec *noče* drugače moči.

---

⁴¹ Abraham, *Der verhörte Held*, 79.

⁴² Kafka, *Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande und andere Prosa aus dem Nachlaß*, 304.

⁴³ Abraham, *Der verhörte Held*, 80.

⁴⁴ Kafka, *Das Schloß*, 205.

⁴⁵ Abraham, *Der verhörte Held*, 80.

⁴⁶ Prim. Kurt Weinberg, *Kafkas Dichtungen. Die Travestien des Mythos*, Bern 1962, 208.

⁴⁷ Abraham, *Der verhörte Held*, 79.

⁴⁸ Philippi, *Reflexion und Wirklichkeit*, 122.

⁴⁹ Friedrich Nietzsche, *Werke*. Ur. Karel Schlechta, München 1969⁶, zv. I, 480 sl.

Nietzschejev storilec je determiniran, ker sledi avtorjevemu mišljenju. Filozofovemu poznemu mišljenju ustreza tista smiselna perspektiva umetnosti, ki slavi svet "kot zaporedje božanskih videnj in odrešitev v blesku"⁵⁰. Kafkov storilec pa se nasprotno čuti krivega in ravna iz tega osnovnega položaja.

V povezavi z "instancno" germanist Robertson meni: "Z neizprosno strogostjo je Kafka domislil razmerje posameznika in absolutne instance do konca. Človeku naložena naloga, da spozna samega sebe, je prav tako neizogibna kakor neizvršljiva: lahko jo le potlačimo, pri čemer poskusi potlačitve dolgoročno izčrpajo življenjsko energijo in poleg tega zapirajo izhod iz tega precepa, ki je seveda nakazan le v legendah in prilikah. [...] v *Procesu* doživi posameznikova usoda tragičen konec."⁵¹

Razmerje posameznika do sodnika kaže tudi naslednji stavek iz *Procesa*: "V kakšnem položaju je torej bil K. pred sodnikom, sedečim na podstrešju, medtem ko je sam imel v banki veliko sobo s prednjo sobo in je mogel skozi velikansko okensko šipo gledati dol na živahni mestni trg."⁵² Tudi ta Kafkov navedek – podobno kakor mnogi drugi – dokazuje nemoč posameznika nasproti sodniku, ki ima funkcijo oblastnika.

Prevedla Alenka Morel

---

⁵⁰ Friedrich Nietzsche, Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden, ur. G. Colli in M. Montinari, zv. 12, München 1980, 115.

⁵¹ Robertson, Der Proceß. V: Franz Kafka. Romane und Erzählungen, 118.

⁵² Kafka, Der Proceß, 60.